

SAHEL: ACLIK KONUSUNDA ÖRNEK OLAY

Claire STERLING

Açlıkla savaşa ait planlar kişisel olmayan bürokratik yapılarda hazırlanıyor ve tartışılıyor. fakat savaşın kendisi, bu ölüm kalım kavgasında doğrudan doğruya bir rolü olmayanların hayal güçlerine meydan okuyan duygusal ıstırap alanlarında hükmünü sürdürmektedir. Yakın zamanlarda açlıktan en fazla etkilenen bölge 18 Afrika ülusunun yaşadığı uzak ve dışarıdan çok az yabancıların içerisine girebildiği Sahel'dir. İşte burayı yerinde inceleyenlerden biri de bu yazının yazarı Claini Sterling olmuştur. Burada o Afrika kıtasının büyük bir parçasında yaşayan göçebe ve çiftçilerin can çekişmelerinin dehşetini canlı ve unutulmaz bir dille kaleme almıştır.

Dünyanın en büyük çölünün güney kenarında, gezegenimizin dokuzda biri kadar tutan, çevresini Atlantik Okyanusundan Nil'e kadar sürdüren, Sahel adını taşıyan muazzam bir kara parçası vardır —bütün Afrika'nın beşte biri 6,5 milyon kilometre kare— işte burası artık insanların faydalanmasına olanağı olmayan bir durum almıştır. Dehşetli bir sıcak içinde yağmur nedir bilmeyen bu bölge hiçbir zaman yaşamın sürdürülebildiği bir yer olmamıştı: buranın halkı dünyanın en fakir insanları arasındadır. Şimdiye kadar bu muazzam kara parçasının kaba ottan ve dikenli çalılardan meydana gelen örtüsü de artık tamamiyle kupkuru kuma dönüşmektedir. Canlı kumsallar, büyümeğe niyetlenen her şeyin o amansız öldürücüleri eski otlakların ve akan nehirlerin kıyılarının ortasında hızla ilerlemektedir. Kilometrelerce gidin, Büyük Sahranın nerede bittiği ve Sahel'in nerede başladığını gösterecek hiçbir şey göremezsiniz.

Beş yıllık müthiş kuraklıktan sonra yüzbinlerce insanın ve yirmi milyon büyük baş hayvanın açlıktan öldüğü yeni bir şey değildir. Dehşetli kuraklıklar eskidenberi bu bölgeyi zaman zaman hükümleri altına almıştır. Yedi yıl süren böyle bir kuraklık bundan tam yüzyıl önce olmuştur. Tanrının gazabına bir işaret sayılabilecek iklimi

M.Ö. 3000 yıldan bu yana bugünkünden daha kötü bir dönem geçirmemiştir. Harap olmuş yeşil bir peçenin içinden dışarı fırlayan küçük çöller yukardaki büyük çölle her zaman ve muhakkak bir bağlantı kurmamışlardır. İnsanların elinde olmayan sebeplerden dolayı durmadan ilerleyen muazzam bir Sahraya ait efsanenin hakikatle hiçbir ilgisi yoktur. İnsanlar bütün nedenleri ortadan kaldıracaklardır. Hatta onlar çölü gerisini geriye gitmeğe bile zorlayabilirler, yalnız bunun için bitmiş Sahel'e akan para yardımlarından akıllıca faydalanmağı bilmeleri şarttır.

Sahel'in bugün ne ölçüde kurtarılamayacak kadar çöllenmiş olduğunu göstermeğe elimizdeki istatistikler yeterli değildir. Chad Hükümeti ülkenin yarısını gittiğini söylemektedir. Mauritanyanın en çok nüfusu olan Beşinci ve Altıncı Bölgeleri oynak kum içinde kalmıştır. Senegal'in Niayes Bölgesinin bitek bataklıklarını yer yer yürüyen kumsal kaplamakta ve onları boğmaktadır. Ekoloğlar her yerde çölün yılda 30 - 50 kilometre ilerleyen saldırısından söz etmektedirler. Milletlerarası Gelişme Örgütü (AID)'ye göre bütün bu bölgenin son yarım yüzyıldaki arazi kaybı 650.000 kilometre karedir.

Bölgenin şimdiye kadar en fazla zarar gören halkı binlerce çadırdadır, Sahel boyunca yayılmış çadırli kamplarda Başkentlerinden uzak yaşayan göçebelere. Kamp sakinlerinin çoğunluğu kadın ve çocuklardır. Erkekleri, kurtarmak için çaba gösterdikleri hayvanlarla beraber ölmüşlerdir, onlar ya yağmur beklemek yüzünden çok geride kalmışlar, ya da hayvanlarına yiyecek birşeyler bulmak ümidiyle çok fazla güneye giderek, uyku hastalığı kuşağı içine düşmüşlerdi. On paraları yoktu. Sürülerinden pratik bakımdan eser kalmamıştı. Bütün Sahel için büyük baş hayvan ölümü % 40 kadar olduğu halde, göçebelerin daha kuru çiftliklerinde bu % 90 - 100 demektir ki, kuraklık bugün sana ese bile, göçebelerin esas geçimini sağlayan sürüleri yeniden yetiştirmek sekiz, on yıla ihtiyaç gösterecekti. Sahel'deki çiftçiler,



Yıllarca su yüzü görmemiş topraklar

yağmur yağdığı takdirde, bir yıl içinde ekinlerini büyütebilecekleri halde, göçebelerin geleceği karardır.

Bütün sorunun sorumluluğunu birşey yapılmasına olanak olmayan birşey üzerine, örneğin iklim üzerine yüklemek hoş birşey olurdu. Büyük manşetlerde gazeteler, kahvece bir iklim değişikliğinden, dünyanın monsun yağmur kuşağının güneye doğru muhtemel bir kayması halinde, yalnız Sahel'de değil, aynı kuraklık paralelinde Brezilya'dan Hindistan ve Çin'e kadar çöllerle karşılaşacağımızdan söz ettiler. Hatta Klimatolog'lar bu kurama inansalar bile, ki inanmıyorlardı, bu, sorunun sebebini açıklamaktan ziyade Sahel'in üzüntülerini arttırmaktan başka bir işe yaramayacaktı. 1968'de yağmurların kesilmesinden çok önce çöllenme onların yaşamlarını tehdit ediyordu. 1973'de dünya Sahel'in başına gelen bu müthiş felâketi öğrenince dünyanın dört bir yanından muazzam bir yardım kampanyası açıldı. Derhal açlıktan ölmek üzere olan Sahellilere yarım milyon ton yiyecek gönderildi. Milletlerarası bu dayanışma ve şefkat kampanyasına sarfedilen 175 milyon dolarla ölçmek doğru değildir. Yalnız bütün bu yardım birçok Sahelliyi bir süre daha hayatta tutmaktan fazla bir işe

yaramadı ve durumu değiştiremedi. Sahelliler 1974'de bunun iki katı yiyeceğe ihtiyaç gösteriyorlardı. 1975'e gelince, daha ondan söz edilemiyordu. Sahel hâlâ kendini ayakta tutabilecek durumda değildir ve bugünkü gibi bir kuraklık daha gelince, o zaman herşey bitmiş olacaktır.

Aslına bakılırsa bu korkunç hayalet altı Batı Afrika Sahel devletinin —Mouritanya, Senegal, Mali, Niger, Yukarı Volta, Chad ve Sahel arazisinde küçük cepleri bulunan on iki kadar ulusun üzerine çökmektedir.

İlk Alârm

Birleşmiş Milletlerin Besin ve Tarım Örgütü (FAO) 1972 Eylül'ünde bir uyarıda bulunduğu vakit Monsun yağmurları Afrika'nın kurak enlemleri ve ötesindeki hemen hemen her yerinde dört yıldan beri arka arkaya kesilmişti: Güney Sahel arazisi her zaman aldığı yağmurun yarısından bile azını alabiliyordu. Büyük Sahraya yakın olan daha sıcak ve daha kuru bölgelerdeki çiftlikler en az yağmur almışlardı, yılda birkaç santimetre ile sıfır arasında. Otların biraz büyüdüğü yerlerde bu tabii Sahel'in 60 milyon büyük baş hayvanını doyuracak nitelikte değildi. Buğday ürününün

Yukarı Volta'da % 30, Mali, Niger ve Senegal'de % 50, Mauritanya'da % 85 oranında azalması güneyde ekinin bütün nüfusu beslemesine olanak bırakmıyordu.

Bir parça geç bir zamanda 600.000 ton buğday verilmesi için davet edilen buğday üretici devletler bunu yetiştirebilmek için harikalar yarattılar, bu aynı zamanda öyle bir anda olmuştu ki, Amerika bütün buğday üretiminin dörtte birini Rusya'ya satmış ve Birleşik Devletlerin limanları Sovyet limanlarına gidecek gemilerle ağızlarına kadar dolmuşlardı. Birleşik Devletler 256.000 ton tahıl, Avrupa İktisadi Topluluğu 111.000 ton, Fransa 70.000 ton ve küçük vericiler de aradaki farkı kapayacak kadar katkıda bulundular.

İlk hayat hattı Kansas Eyaletinde başladı ve kalabalık Amerika limanlarından rekor denilecek bir hızla geçerek Batı Afrika limanlarına erişti. Burada pek az liman vardı ve çoğunun da yüklemeye, boşaltmaya tesisleri pek mükemmel değildi. Nouakchott (Mauritanya), Dakar (Senegal), Abidjan (Fil Dişi Sahili), Tema (Ghana), Cotonon (Dahomey). Gemiyi gelen bu yükü karadan her tarafı karayla kaplı Mali, Niger, Yukarı Volta ve Chad'a iletmek çok güç bir şeydi. Mauritania'nın bir milyon kilometre kare tutan bir ülkede bütün asfaltlanmış kara yolu 160 kilometreden ibaretti. O'den yandan kara ile çevrilmiş ülkelerden yalnız Mali'nin denize kadar uzanan demiryol hattı vardı. Bu sıralarda Sahel Hükümeti işi kendi üzerine aldı ve çoğunu da taşımağı becerdi. Fakat buna rağmen bu binlerce insanı ölümden kurtarmak için çok geç kalınmıştı ve eğer milletlerarası bir Hava Köprüsü kurulmasaydı ve açık merkezlerine havadan besin maddeleri atılmasaydı, birkaç gün veya birkaç saat sonra açlıktan öleceklerin sayısı bunun birkaç katı olabilirdi. Hava köprüsü için 50 milyon dolar harcandı. FOA birkaç uçak kiraladı, ötekileri de Belçika, Batı Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda, Kanada, Norveç, Ghana, Libya, Rusya ve Amerika sağladı.

Bütün bunların arasında Sahel'de bütün bu felâketin arkasında kaderden başka birşey görebilen insanlar çok azdı. Bütün bu trajedinin en kötü yanı insanın kendi körlüğü idi, o, tabiatla işbirliği yapmağı kabul etmemiş ve eline geçen ufak nimetleri de çarçur etmişti. Aşağı yukarı eşlekin üstünde 14 üncü ile 18 inci paralel arasında Sahel, en güney noktasında yılda 98 santimetre yağış alır ve Sahraya yakın yerlerde ise bu miktar bir santimetreden aşağıya bile düşerdi. Darı ve süpürge otu bu kabaca 3,5 santimlik yağış hattının güneyinde yetişirdi. Bu hattın Kuzeyinde ise hemen hemen sert akasya, ilgin ağacı (gez

ağacı) ve otlayacak hayvanlar için çayır otlarından başka birşey yetişmezdi. Hiçbir yerde de çayır bütün bir yıl boyunca büyük baş hayvanları doyuracak kadar yeterli olamazdı. Yağışlar en fazla Haziran ile Ekim başlarında olduğu için yılın geri kalan kısmında 54°C'yi geçen sıcaklıklarda gelecek yağmur mevsimine kadar sabretmekten başka elden bir şey gelmezdi. Bu kavurucu günlerde o amansız Harmattan rüzgârı da kuzeyden eserek kuru toprağı da alıp götürür. Yağışlar başladığı zaman, yağmur bardaktan boşanırcasına yağar ve kıymetli topraklar sarı çamurdan bir göl haline alır.

Çöl geneklerinin tersine göçebeler gelişigüzel orada burada dolaşan şifa bulmaz hayalperestler değildirler. Büyük deve, davar, eşek, koyun ve keçilerin büyük sürülerine yiyecek bulmak için çalılık aralarından geçen sonsuz göçler aslında yaşamının hayranlık verici karışık şekillerinden biridir. Göçebeler ister 150 kilometrelik bir daire içinde hareket etsinler, ister birçok ulusal sınırlar boyunca binlerce kilometre yelpaze gibi açılınsınlar, nereye gideceklerini ve her yerde ne kadar oyalanacaklarını pek güzel bilirler. Yüz yıllarca önce kabile reisleri gidilecek yolların planlarını çizmişlerdi, hiçbir göçebe pişman olmadan onlardan dışarı çıkamazdı.

Yine çöl geleneklerinin aksine, yardıma katılan devletlerin üzülererek saptadıklarına göre, göçebelerin kendi ülkeleri hakkında bildikleri şeyler tamamiyle doğru değildi. Aşağı yukarı on yıl kadar evvel çölleşme dört bir tarafa dört nala yayılmaya daha başlamadan çok önce Sahel'de çökme ve yıpranmanın kaba belirtileri kendilerini göstermişti. Şimdi Niger nehrinin, canlı bir kumsalın bulunması için her türlü iklimsel nedenin mevcut olduğu yerin 500 kilometreden fazla uzağındaki büyük kıvrımına dönmüş olan uğursuz canlı kumsallar oraya yalnız 5 yıldan beri yağmur yağmadığı için gitmediler. Onlar göçebelerin davarları yıllarca nehrin kenarında su içmek için giderken zeminin eşelenip basılarak ölü hale getirilmesi dolayısıyla davet edilmişlerdi. Göçebeler uzun zaman yaptıkları daha başka bir şey de sürülerini toprağın verebileceğinden fazla otlatmaktı. Akasya dallarını kopararak hayvanlarının açlıklarını gidermeğe kalkıştılar, ellerine geçen ağaçları keserek yaktılar ve her kuru mevsimde çalı çırpıyı yakarak bütün Sahel'i bir yangın yeri haline çevirdiler, bilerek veya bilmeyerek böylece kaçan çöl farelerini avlamağı kalkıştılar.

Doğanın Kızgın Cevabı

Bütün bunlar uzun bir zamandan beri olup biterken, doğa bunu kontrol altına almak için son

yıllara kadar kendi sert yöntemlerinden faydalanıyordu. Arada bir 20 ya da 30 yılda bir diyelim, gönderdiği bir kuraklıkla nüfusu ve hayvan sayısını azaltıyor ve böylelikle ağaçlara ve otlara yeniden büyümek fırsatını sağlıyordu ve bunun arasında da denge erken gelen ölümlerle karşılanıyordu. Sahel'de en çok rastlanan insan hastalıkları çiçek, cüzzam, trahom, verem, frengi, ağır ve çoğunun sonu ölümlerle neticelenen kızamık, uyku hastalığı, malarya ve bir sürü içsel parazitler. Kronik besinsizlik ve bu çeşitli hastalıklar yüzünden Sahel'de doğan çocukların yedide biri daha bir yaşına basmadan ölür, yarısı da on yaşına basmadan ve ancak çok azı 40 yaşına gelir.

Göçebelerin biricik geçim aracı olan sürülerde kendilerinden iyi sayılmaz. İyi gıda alamamış inekler yavrularını düşürürler ve nadiren her iki yılda bir yavrularlar, danaların yarısı açlık ve hastalıktan daha ilk yıllarında ölümler ve bundan sonraki her yılda da hayatta kalan on danadan iki veya üçü can verirler.

Tabii bu ekolojik bir dengenin çok kötü bir örneğidir ve gelişme yardım hareketi başladıktan sonra bu tempoyu düzeltmek için yüz milyonlarca dolar harcanmıştır. Yılda ortalama geliri 60 - 90 dolar olan nüfusun başındaki Sahel Hükümetlerinin isteği üzerine yardıma katılan devletler, sağlık koruyucu yöntemler, eğitim projeleri ve kitleleri çiçeğe, kızamığa, uyku hastalığına ve davarları sığır vebasına karşı aşılama suretiyle insan ve hayvanların ömürlerini ellerinden geldiği kadar uzatmağa çalıştılar. Bir yandan da bu hastalıklı bölgeyi iyi edebilecek her şeyin başında gelen şeyi bulmak için muazzam paralar harcadılar: daha fazla su. Son ameliyat parlak bir başarı oldu, fakat hasta sendelemektedir.

Açılan Kuyular Gerçek Bir Cevap Midir?

Kaya, kil ve kum akmanlarının altında derinlerde, Sahel ve Sahra'nın ikisi de su ile doludur. Libya'dan Chad'a kadar uzanan çölün doğu ucunun altında birbuçuk milyon kilometre karelik bir göl vardır, Büyük Sahra Savourin gölü adıyla tanınan büyük bir yeraltı su kitlesinin üzerinde adeta ata binmiş gibi oturur. Suların çoğu el pompalarıyla erişilemeyecek kadar derindedir. Fakat mekanik pompalama tesisleriyle 300 - 400 metreden su sağlanabilir. Şu anda Sahel dört bir taraftan tanesi 20.000 - 200.000 dolara mal olan binlerce derin burgu delikleriyle kaplanmıştır. Bir yandan pompalarla bir yandan da doğal arteziyen kuyularıyla elde edilen su öyle büyük bir bollukla akmaktadır ki, bir anda 10.000 hayvan istedikleri kadar su içebilirler.

Fakat esas sıkıntı, birden bire Sahel'de yeter derecede içecek su sağlanmış olmasına rağmen yiyecek bir şeyin olmamasından ileri gelmektedir. 1973 kuraklığının en feci olduğu zamanda Sahel'deki su sondaj deliklerinin çevresinde ölmüş veya ölmek üzere uzanıp yatmış olan binlerce ineğin görünüşü kadar acıklı bir şey kolay tasarlanamaz. Ölmekte olanların kurtarıldıktan sonra kanlı karınlarıyla ondan çıktıkları ve serbest kalmak için uğraşarak su kenarına kadar gitmeleri ve orada yıkılmaları kelimelerle ifade edilemez. Ufka kadar ve onun ötesinde uzanan bütün yeryüzü kötü bir rüya kadar çıplak ve kara idi. Kuraklık yalnız başına bunu yapmadı: hayvanlar yaptı.

20 milyon veya daha fazla inek, koyun, keçi, eşek ve develerin çoğu bu korkunç kuraklık yüzünden susuzluktan değil, açlıktan ölmüşlerdi. Onların çoğu nasıl olsa öleceklerdi, fakat asil trajedi, sayıları gittikçe dehşetli artan Sahel hayvan sürülerinin bir parça yiyecek için giriştikleri o korkunç savaş yüzünden meydana gelmiştir.

Kuyuların açılmasıyla, göçebelerin; belirli sayıda davarı, bir ineğin bir günde yürüyeceği yola göre hesap ederek belirli gün otlamağa ve onların geleneksel kuyulardan belirli miktar su içmesine izin verilmesi şeklindeki zaman tanımayan kuralları bir tarafa atıldı. Göçebeler daha fazla davar yetiştirmeğe ve satın almağa başladılar. Bunun sonucu yüzlerce kilometre uzaklıktaki yeni su deliklerinin üzerinde muazzam sürüler birbirlerine yaklaştılar, çevredeki araziye eşeleyerek ve sınırlı bir otlığı, vereceğinden fazla otlayarak, mahvettiler, böylece her kuyu 100 - 130 kilometre karelik kendi küçük çölünün merkezi oldu.

Kimse çiftliklere bu şekilde ne kadar sürekli zarar yapıldığını bilemez. Sert havaya alışık olan bitkisel örtünün çoğu tekrar yağmurlar başlayınca ilkbaharda hayata atılmak üzere açılacaktır. Fakat açlıktan ölen sürülerin daha baş vermeden köklerinden çekip çıkardıkları yerlerde bir daha bitkisel bir şey oluşmaz. Mezbahaya gelen beş inekten dördünün içkembeleri incelenmiş ve 1973 yazında bunların toprak ve kum yiyip sindirdikleri görülmüştür. Öte yandan kuvvetli rüzgârlar zeminin hektar başına 12 tonunu alıp götürünce, yeşil bir örtünün oluşmasına da olanak kalmamaktadır. Toprağı eşeleyerek toz haline getiren hayvan ayakları olduğu sürece fazla ümit de yoktur. Toprakaltı sularının eski düzeylerine dönmeleri de artık beklenemez.

Tahıl da gittikçe daha fazla eksilmektedir, çünkü et ve süt ile yaşamağa alışan göçebeler artık tahıldan başka birşey bulamamaktadırlar.

Batı Afrika Sahel Devletleri 1974 ürününe kadar acil yardım olarak 1.230.000 ton tahıl istemişlerdir. Yardımcı devletlerin tahmini 900.000 ton kadar tutmaktadır. Fakat koca baş hayvan kaybı bu ülkelerin yabancı memleketlerden gelecek kazançlarını da yarıya indirmiştir, onlar artık istedikleri tahılı kendi paraları ile satın alamazlar. Öte yandan bunların sağlanması da muhtemelen o kadar kolay olmayacaktır. Özellikle 1974'de Rusların 1973 Amerikan ürünlerine sahip çıkmaları Amerikan buğday stoklarını İkinci Dünya Savaşından bu yana en düşük düzeye indirmiştir. Bütün dünyadan istenilen istisnai yardım, her yerde arzı o kadar düşürdü ki bütün buğday ihraç eden ülkeleri hep birden dünyayı 1971'de 51 gün besleyecek iken, 1974'de bu 29 güne düştü. Yalnız bu petrol krizi gübre fiyat ve nakliye bedellerini yükseltmeden önce dünya çapında buğday fiyatlarını dehşetli bir şekilde yükseltti. Daha fazla buğday gönderilemediği takdirde daha birçok Sahel'inin açlıktan öleceğinden şüphe edilemez. Dünyanın buna müsaade edeceğini düşünmek acıdır. Fakat dünyanın Sahel'in bir çoğunu veya hepsini devamlı olarak sadaka ile geçindireceği, hatta bunu düşünmesi bile kolay değildir.

Keçi Sorunu

Sahel güçlüğüne ortadan kaldırmak için hazırlanacak idealist bir senaryoya her türlü islâh yolları yazılmalıdır: Yağmur suyunu depo etmek için insanlar tarafından yapılacak sedler ve etraflarında sebze ekilen basit arazi parçaları, kuraklık halinde akdarı depo edilecek basit tesisler, hayvanlar için kesilmiş ot ve samanın aynı olaya karşı stok edilmesi. Otlak ve ağaçlardan kalanları koruyabilmek için milyonlarca yenilerinin dikilmesi gerekecektir ve bu nazik otları ve körpe fidanları korumak için de keçilerin gitmesi gerekecektir. Yardım çevresinde hemen hemen herkes bunun böyle olması gerektiğini söylemektedir.

Fazla yeme ihtiyaç göstermeyen ve diğer hayvanlara oranla daha sağlam bir bünyeye sahip olan keçiler her yerde olduğu gibi Sahel'de de fakir adamın inekleridir. Onlardan kurtulmak pek kolay bir şey değildir, halbuki keçiler Sahel için

yapılan bütün planların başarısızlığa uğramasında baş rolü oynarlar. Kuramsal olarak göçebe kabile reislerini ihtiyaç karşısında her zaman yaptıkları şeyi yapmağa ikna etmek olanağı vardır. Fakat yabancı bir hükümetin söylediği şeylerle ikna olacak pek az göçebe vardır. Öte yandan birçok bölgelerde göçebeler kendi hükümetlerini bile dinlemezler.

Bunlar ve daha başka sayısız karışık sorunlar karşısında kalan Sahel Hükümetleri ilk önce bütün çabalarını ellerine para geçirmek için harcamaktadırlar. Eylül 1973'te Ougadougou'da toplanan kuraklık konferansında altı Batı Afrika Sahel devleti 10 bin milyon dolar isteyerek işe giriştiler. Yavaş yavaş bin milyon dolara kadar indiler, ki bu şimdi yapılmakta olan yardımın iki katıdır ve muhtemelen de onu alacaklardır. Batının yardımcı ülkeleri yedek stoklarından olacaklardır, fakat Sahel'lilere olan acıma duyguları daha tükenmemiştir. Eskiden yardım eden ülkeler dışında Senegal Çin'den 50 milyon dolar alacaktır. Kuveyt de Mauritanya'ya 11 milyon, Suudi Arabistan 20 milyon, Libya 22 milyon dolar vermeği vaat etmişlerdir.

Fakat asıl mesele bu paraların rasyonel bir sevki idare ile nasıl kullanılacağıdır. Daha birçok başka şeyler arasında altı Batı Afrika Sahel devleti 26 milyon doları yeniden ormanlaşmağa harcamayı önermişlerdir ki bu 6,5 milyon kilometre karelik bir arazide 20.000 hektarın ağaçlanmasına yetebilecektir. Fakat su geliştirme projeleri için gereken para 200 milyon doları bulmaktadır, bunun önemli bir kısmı sürüler için kuyular açmağa gidecektir. Lâkin bu sürülerin sayısını ilgili hiçbir ülke ciddi surette kontrolü düşünmemektedir.

Sahel'de suya karşı, bir sabit fikir halini alma olan özlemi anlamak tabii çok kolaydır. Fakat yeraltındaki su Sahel'lilerin hayallerindeki büyüü su değildir, muazzam genişlikteki çayırların yeşilliğini ancak yağmurlar sağlayabilir.

Birçok uzmanın şimdiden gördüğü büyük trajedi, kuyuların açılmasının göçebeleri kısa bir süre için mutlu yapmasına rağmen, dünyanın en büyük çölünün oluşmasını da hızlandıracığıdır ki bu da Sahel'in sonu olacaktır.

ECONOMIC IMPACT'ten

● **Karşınızdakine ne olduğunu gösterin. Bakın o zaman nasıl daha da mükemmelleşecek.**

Anton CHEKOW